

Odraz zen buddhismu v nejstarší vietnamské literatuře

Obsah:

Úvod.....	2
Příchod buddhismu do Vietnamu.....	4
Buddhismus jako státní náboženství v 10.století	6
Nejvýznamnější autoři a jejich dílo.....	7
Závěr.....	18
Literatura a přílohy.....	19

Úvod

Když chceme sledovat působení zenu na nějaký okruh lidské činnosti, měli bychom si ozřejmit, co to zen vlastně je. (A jak by podotkl každý zenový učitel, dostáváme se tak do potíží.)

Zenový buddhismus, jak napovídá název (jap. zen, čín. čchan, sanskr. dhyana, viet. thièn, česky meditace), je založen na duchovní kontemplaci, osobitém náhledu na svět a jevy v něm. Čchan je čínskou buddhistickou školou; v průběhu staletí „přetavil“ původní indické doktríny, tak jak se do Číny postupně dostávaly, a mnohé si vysvětlil po svém. Jednotlivé koncepty, se kterými operuje, se často dají vystopovat nejen v indickém, ale i starém čínském pohledu na svět vycházejícím z taoistické a ještě starší tradice. Nejedna věta, kterou mistr Čuang charakterizuje tao, je i popisem zenu.

Za zakladatele zenu se považuje Ind Bódhidharma (viet. Bồ đề đạt ma). Tento mnich přijel do Číny ke dvoru dynastie Liang někdy mezi lety 520-527 n.l a pobýval v slavném kláštře Šao lin v Sungských horách. Za jediný zdroj pravého učení (dharmy¹) považoval Lankávatára sútru (viet. Lăng già kinh), kterou Buddha přednesl po příchodu na ostrov Lanka. Významným závěrem sútry je popis nirvány jako stavu prázdnoty zbavené všech podob a jevových rozdílů, stavu nevýslovného, slovy nesdělitelného, logicky rozumem nepochopitelného. Záleží na intuici, všechno ostatní už je v každé živé bytosti, jenomže zastřené, zatarasené vášněmi, pudy, omyly, náklonnostmi.² Jiným významným elementem, který čchan převzal z Lankávatára sútry je, že dharmu lze sdělit i neslovně. Podle tohoto názoru zatemňují slova skutečnost, kterou lze pochopit jenom intuitivně v mlčení, nebo „přímým ukázáním“.³

Od Bódhidharmy se odvíjí linie zenových patriarchů, z nichž šestý, Chuej-neng (638-713) je autorem jediné autenticky čínské, tzv. Tribunové sútry, koncipující základní čchanové postuláty. Z této tradiční linie odvozují svůj původ i vietnamské buddhistické školy.⁴

I dnešní praktikující zen-buddhista se učí ve své mysli stírat rozdíly mezi vlastním „já“ a „já“ vnějšího světa. Jak kvalitativně se liší moje hlava od mých rukou? Jak moje ruce od nohou mého souseda? Jak ty od nohou zvěře a konec konců od větví stromů a kamenů? Jsou to na první pohled snad až směšné otázky, na které však lze těžko najít logicky adekvátní

¹ viz slovník v příloze

² Oldřich Král: Tribunová súra šestého patriarchy. str.15

³ Lowenstein, Tom: Buddhova vize. str. 95

⁴ viz tabulka v příloze

odpověď.⁵ V toku hluboké meditace nebo pod vlivem specifických situací se může objevit řešení, rozuzlení, náhled do skutečné podstaty věcí, a tak protrhnutím pout klamného vnímání nastane „satori“⁶; náhlé osvícení. Pak nastává stav nepopsatelný, kóanem může být jakýkoliv jev, věci už nejsou stejné, všechno je Buddha.⁷

To vysvětluje, proč zenoví učitelé rádi popisují zen jako „rychlou stezku“, umožňující dosáhnout nejvyššího stavu již v tomto životě, oproti postupnému, bolestnému přetělování až k nirváně v jiných buddhistických školách.

Rozeznávat stopy zenu v umění je obtížné. Přece však existují jakési náznaky, nebo jak píše Alen Watts „příchutě“⁸ pro zen typické. V starší literatuře to bývá náznakovost, popisy přírody a základních filozofických otázek, zejména ve světle pomíjivosti, relativnosti všech jevů a z uměleckého hlediska obzvláště pocit, který po uvědomění si těchto skutečností vzniká; zpočátku snad tíživý, následně ale osvobozující skrze nové poznání.

Z uvedených důvodů nemohla žádná jiná literární forma vyhovovat zenu lépe než báseň, která měla navíc v Číně dlouhou tradici odvíjející se z Knihy písní (Š-ťing, viet. Kinh Thi) která obsahuje poezii ze 4.-12. století před n.l. Tradice těchto básní, které kupříkladu z gramatického hlediska vypouštěly předložky a spojky, jako i charakter jazyka, kde by strohá přesnost působila spíš cize, byla sama v souladu s podstatou zenu, který má rád náznaky. Už od nejstarších dob měli zenoví mistři v oblíbě krátké průpovídkové básně- lakonické a přímé, jako odpovědi na otázky týkající se učení. Byly to pokusy o vyjádření živého okamžiku v jeho ryzi „takovosti“. Mistři často citovali starou poezii, nebo improvizovali několika slovy, použili dvojverší nebo čtyřverší, které k otázce poukazuje, a dál už neřekli nic.⁹ Pravou dharmu není možné sdělit slovy, je ale možné ji naznačit. Báseň podává víc informací než psaný text (rytmus, estetické procítění, náladu atd.), a navíc je rým výborná mnemotechnická pomůcka.

⁵ Otázky typu: „Jak zní tlesknutí jednou rukou?“, „ Jak dostaneš husu z láhve?“ tvoří 1700 koánů. Používají se jako jakési pomůcky k „protrhnutí“ myšli, ke změně způsobu myšlení. Zvláštní důležitost jim přikládá zejména japonská škola Rinzai zenu, ale praktiky kóanové meditace se vyvinuly v Číně už za dynastie Tchang (viet.Đurong, 618-907). Ve Vietnamu v sledovaném období se ale neobjevují, proto se jimi nebudu dál zabývat.

⁶ Japonské čtení čínského znaku „wu“ znamenajícího probuzení, složeného z ideogramů „srdce“ a „já“

⁷ Korejský zenový mistr Seugn Sahn popisuje změnu vnímání jako opsání 360° úhlu. Nakonec je člověk tam, kde byl na začátku. Oproti jinému člověku je ale bohatší o zkušenost cesty.

⁸ Watts, Alen,W: Cesta zenu str. 88

⁹Výborně to ilustruje text Mácuo Bašóa (1644-1694),japonského autora haiku (báseň zachycující „okamžik myšli“):

Starý rybník. Ach!
Zrovna doň skočila žába.
Špláchnutí vody.

(citováno podle; Lowenstein, Tom: Buddhova vize str.123)

Zenová zkušenost přenesení se přes běžné chápání jevů, přímost, nesporná lehkost a čistota vnímání měla výrazný vliv na kulturu a uměleckou činnost všech zemí, kam se učení dostalo.

V této práci se pokusím načrtnout některá témata, kterými se nejstarší vietnamští autoři zabývali. Čerpám hlavně z cyklu přednášek PhDr. Lucie Hlavaté „Dějiny vietnamské literatury“ a z publikace *Tổng tập Văn học Việt Nam* od Đinh Gia Khanh obsahující originály básní. Některé básně jsou překlady z angličtiny (uvedeno v poznámkách) z různých zdrojů. Je pochopitelné, že čím více jazyky překládaný text prochází, tím víc se vzdaluje původnímu významu. Jednotlivý překladatelé mohou určité momenty vyzdvihnout a jiné potlačit. Některé texty plné narážek a metafor zase nelze pochopit bez znalosti historického kontextu. Zvláště to platí pro taoistickou a zenovou poezii v čínštině, ve které byla napsána i nejstarší vietnamská díla.

Skupinu autorů, kteří se v práci objevují, uzavírá král Lý Thái Tông panující v letech 1028 - 1254.

Příchod buddhismu do Vietnamu

Vietnam svou polohou na východním pobřeží poloostrova Zadí Indie odnepaměti složil jako most pojící kulturní světy Číny a Indie, a v dávnějších dobách pravděpodobně i Oceánie. Jako křižovatka (pojem „carrefour“ jako první v této souvislosti použil francouzský badatel M.E. Gaspardone v roce 1947) byla proto oblast Tonkinského zálivu často prvním místem, kam dorazilo zboží a cizinci přinášející nové informace o dění ve světě. Kolem počátku našeho letopočtu mezi nimi byli i poutníci a misionáři šířící zprávy o novém indickém učení- buddhismu. O nejstarších dějinách šíření buddhismu na východním pobřeží Indočíny není mnoho známo. Oblast Tonkinského zálivu ale nepochybně sloužila jako důležité centrum na jižní cestě do Číny a v době, kdy byla čínskou kolonií (111 před n.l. až 939 n.l.), i jako útočiště vzdělanců daleko od centrální moci.¹⁰

Na území Vietnamu v tomto období vznikla dvě větší centra nauky; Ôc Éo na jihu, ve státě Funan a Luy Lâu v historickém centru Vietnamu; v provincii Bắc Ninh. Luy Lâu bylo původně centrem buddhismu Hínajány, ve čtvrtém až pátém století i tu převládla Mahájána.

¹⁰ O jižní cestě buddhismu do Číny viz.: Vasiljev, Ivo: *Za dědictvím starých Vietů*. str.138-141 Ve druhém století n.l. tu Mou-c' napsal *Traktát o důvodech a pochybnostech*, jež je nejstarší prací obhajující buddhismus před námitky čínských konfuciánků. Tamtéž str.139

Mahájána (Velký vůz, nebo Velké učení) se jako forma buddhismu prosadila zejména v Číně a v důsledku kulturně-historického vývoje je ve Vietnamu dodnes převládající. Podle historika a učenice Trần Văn Giáp se všechny vietnamské sekty rozvinuly ve vztahu k zenu, který se do Mahájány zahrnuje.¹¹

Ve Vietnamu čchan učili zejména čtyři sekty odvíjející se od učitelů Vinitaruciho a Wu Yan Tonga, dále se tu objevily velké sekty Thảo Đường a Trúc Lâm.

Vinitaruci (viet. Tỳ ni đa lưu chi, čín. Mie Xi), založil první zenovou sektu ve Vietnamu. Jako mladý bráhmaňan cestoval po Indii, v roce 562 připlul do čínského Čchang anu. Byl žákem Bách Trường (Daoya). V roce 574 se měl v provincii Che nan potkat s třetím zenovým patriarchou Seng Cchanem, který mu uložil, aby odešel učit na jih. Kolem roku 580 přijel do Vietnamu, žil v pagodě Pháp Vân. Překládal texty, psal básně. Zemřel roku 591.¹² Jeho škola se rozvinula do 19 generací učitelů. Přímá linie se ztrácí ve 12. století. O jeho nehynoucí popularitě ale svědčí, že i o pět set let později na něj sám král Lý Thái Tông napsal litanii.

Zakladatelem druhé školy byl Číňan **Wu Yan Tong** (v českém přepisu Wu Jen chung, viet.: Vô Ngôn Thông) z provincie Kuang čou. V roce 820 přijel do pagody Kiến Sơ v blízkosti Hanoje, kde šest let bez hnutí seděl s pohledem upřeným na zeď (jako zakladatel zenu Bóddhidharma). Zemřel v roce 826, když svou nauku předal správci pagody Cầm Thànovi. V genealogii sekty následuje 14 generací učitelů.

Třetí zenová škola se odvíjí od Číňana, jenž si říkal **Thảo đường**. Jako začínající mnich následoval svého mistra do jižního království Čampa, kde byl ve válce zajat Viety. V roce 1069 se stal otrokem nižších mnichů, sesbíral kolekci aforismů o mniších, kterou dokázal své kvality, byl osvobozen a král ho stanovil mnichem v pagodě Khai Quốc v hlavním městě Thăng Longu.¹³ Nadšeným stoupencem této sekty byl i král Lý Thánh Tông

Poslední velká sekta **Trúc Lâm** se objevuje ve třináctém století. Rozvinula se hlavně díky podpoře krále Trần Nhân Tônga (1258 – 1308), který se v roce 1299 dokonce vzdal trůnu a je považován za prvního z generace předků této školy. Zdá se, že jméno Trúc Lâm pak používalo víc mnichů, historicky první (který rozmluvil králi Trần Nhân Tôngovi jeho odchod do bezdomoví) žil v klášteře na hoře Yên Tử. Škola se později stala charakteristickou propagací cvičení chí công (čín. čchi-kung).

¹¹ Nguyễn Văn Huyền: The ancient civilization of Vietnam. str. 260

¹² History of Vietnamese Buddhism str. 77

¹³ History of Vietnamese Buddhism str. 154

10. století; buddhismus jako státní náboženství.

Po vítězství na řece Bạch Đằng (939) nastala ve Vietnamu doba konsolidace. Nově vzniklý stát potřeboval bázi, na které by stavěl, a konfucianismus jednak nebyl dostatečně rozvinut¹⁴, jednak byly jeho struktury ještě z dob cizí nadvlády „příliš čínské“. Jako nejvhodnější alternativa se ukázal buddhismus, který měl v zemi kořeny starší než čínský vliv. Objevila se nová vrstva inteligence; mniši mluvící čínsky a mnozí i sanskrtem, kteří se navíc mohli odvolat na dlouhou tradici politické a vojenské angažovanosti proti okupantům. Nejsilnější zázemí mělo učení v severních regionech od Rudé řeky, tedy v historicky nejstarší části země. V 10. století vznikla nová centra nauky, významným střediskem se stalo hlavní město Thăng Long (Hanoj). Chrám Khai Quốc¹⁵ sloužil od poloviny 10. stol. jako útočiště pro bonze Vân Phonga z třetí generace sekty Wu Yan Tonga, jehož učedníkem byl slavný bonz Ngô Chân Lư. Jiným vlivným střediskem bylo Hoa Lư, hlavní město země za dynastie Lê (980- 1009).

Buddhističtí mniši zastávali významní funkce v státní správě. V roce 971 král Đinh Tiên Hoàng standardizoval různé tituly mnichů a nejvyšší titul „Tăng Thống“ byl udělen Ngô Chân Lưovi. Podle knihy Thiên Uyển Tập Anh¹⁶ se panovník Đinh Tiên Hoàng s Ngô Chân Lưem často radil o státních záležitostech. Další významný literát, bonz Đỗ Pháp Thuận byl rádcem krále Lê Đại Hành v dobách nepokojů, ale po obnovení míru odmítl jakýkoliv titul nebo úřad. V bojích s čínskou dynastií Sung se svými radami proslavili mniši Ma Ha, Sùng Phạm a Vạn Hạnh.

Lidová víra v buddhismus jako útočiště před strádáním světa se posílila v době rozvratu země, kdy o moc zápasilo dvanáct znepřátelených knížectví. (období Mười hai Sứ Quan 960-968) Prostí lidé nacházeli v učení, které nebylo vázáno na větší pevnou hierarchii útěchu, a vyznavačem buddhismu byla i nejednotná šlechta.

V desátém století je učení sekt Vinitaruciho a Wu Yan Tonga těžké rozlišit. Obecně lze říct, že následníci Wu Yan Tonga se víc zabývali základními problémy smrtelnosti a nesmrtelnosti, duše a absolutní pravdy, zatímco učení sekty Vinitaruciho začalo přebírat

¹⁴ tamtéž, str.98

¹⁵ Dnes chrám Trần Quốc. V 6. století ho nechal postavit král Lý Nam Đế, byl rozšířen za dynastie Đinh; 968-979).

¹⁶ Thiên Uyển Tập Anh je kniha autora Phân Huý Chú působícího ve čtrnáctém století. Popisuje život a učení vybraných mnichů.

prvky tantrismu. Thiền Uyển Tập Anh např. uvádí, že jinak čchanový mnich Ma Ha tři roky recitoval jednu větu, aby získal magické schopnosti.¹⁷

Největší vliv na státní dění měl buddhismus za dynastie Lý (1009 –1225). První král dynastie, Lý Công Uẩn (Lý Thái Tổ) byl vychován v pagodě, podporoval ho Vạn Hạnh ze sekty Vinitaruciho i Đa Bảo ze školy Wu Yan Tonga. Byl znám jako velký příznivec buddhismu; nechal stavět pagody, podporoval mnichy. Od roku 1018 vyslal několik skupin bonzů do Číny žádat o autentické texty a nechával zhotovovat kopie starých. Je považován za příslušníka sedmé generace Wu Yan Tongovy sekty. Panovníci dynastie Lý obecně byli patrony nebo členy čchanových sekt.¹⁸

Počet mnichů a laiků se rapidně zvětšoval, podle Thiền Uyển Tập Anh třeba Đa Bảo měl víc než sto následníků, Thiền Lão víc než tisíc, Đạo Huệ stejně tak, a pagoda Thành Tuốc prý byla tak plná mnichů, že vypadala spíš jako trh. Organizovat a materiálně zabezpečit takové množství lidí se stalo problémem, a tak byla mnichům přidělována pole, některé kláštery dokonce směly mít otroky. V roce 1088 král Lý Nhân Tông zřídil funkci správce majetku klášterů(đê cữ).¹⁹

Nejvýznamnější autoři a jejich dílo

V průběhu prvních dvě stě padesáti let své existence byla vietnamská poezie prakticky zcela doménou buddhistických mnichů a témata jako relativnost, pomínutelnost existence, „prázdnota“ světa a životní paradoxy dominovala. Přesto počet zachovalých prací není vysoký. Předpokládá se, že např. autor Viền Thông napsal kolem tisíce básní, ale to, co se zachovalo dodnes, je jenom pár zmínek a tři čtyřverší. Jeden z hlavních důvodů byl ten, že autoři sami připisovali svým dílům pramálo důležitosti, a když, tak je považovaly jenom za instrukce k vlastnějším aspektům pravdy. Od 14. století navíc sílil potlačující vliv konfuciánství a těžkou ranou domácí literatuře a kultuře vůbec byla i sedmiletá vojenská

¹⁷ History of Vietnamese Buddhism, str. 107. Recitování manter je praxí ve všech buddhistických školách, někde i jako prostředek k magii. Skutečný mistr však nadpřirozených sil, byť by je měl, neužívá- bylo by to jen šíření chaosu bez vztahu ke skutečnému cíli. Přesto v lidové fantazii byli všichni arhati a mniši nadaní magickými schopnosti. Podle Thiền Uyển Tập Anh mnich Ma Ha léčil svícenou vodou nemocné leprou (tamtéž str.102)

¹⁸ Lý Thánh Tông; I.generace Thảo đường, Lý Anh Tông; III. generace Thảo đường , Lý Cao Tông; V.generace Thảo đường, Lý Huệ Tông v roce 1224 abdikoval a stal se mnichem. History of Vietnamese Buddhism str.118

¹⁹ tamtéž str. 121-123

okupace čínskou dynastií Ming na začátku 15.století. Dobyvatelé zničili nebo odvěkli umělecké předměty, knihy, učence i umělce.²⁰

Většina dochovaných prací se nachází v knize Thiên Uyển Tập Anh objevené v roce 1927 učencem Trần Văn Giápem.²¹ Obsahuje několik biografí mnichů a pár gáth (kê), které napsali před smrtí a ze kterých lze odvodit něco o povaze jejich učení.

K nejpoužívanějším konceptům v literatuře patří představy **lotosu**, **srdce** a **prázdnoty**.

LOTOS (hoa sen/ liên hoa) je mimo jiné základní ikonografický prvek v buddhistickém umění. Je symbolem čistoty, opravdovosti, která je ukryta i tam, kde není na první pohled vidět. Byl s oblibou užíván k evokaci představ o skryté dokonalosti, přítomnosti buddhy v každé bytosti a pod. Říká se, že přesto, že květ lotosu vyrůstá z bahna, nezapáchá.

Âu Đạo Huệ (zemřel v roce 1173)

Ať už ve formě viditelné nebo v tvaru mysteriózním,
Buddha není viditelný ani neviditelný.
Jestli si přeješ rozlišit tyto aspekty,
Představ si lotos kvetoucí v bahně.²²

SRDCE (tâm). Bóddhidharma charakterizoval zen slovy: „nekomunikovat skrze dogma; jít přímo k srdci; připravit srdce na to, aby se stalo Buddhou.“²³ Jedním z důležitých konceptů zenu je, že pravé poznání, pravé osvobození a skutečná dharma pochází zevnitř – ze „srdce“, nebo z „duše“. V podobných věroučných významech se „srdce“ objevuje i ve vietnamské staré literatuře. Koncepty „srdce“ a „prázdnoty“ navzájem úzce souvisí. Mnich ze sedmé generace školy Wu Yan Tonga napsal: „Veškerá dharma se odvíjí od charakteru člověka, veškerá dharma vzniká v srdci. Srdce a dharma jsou jedním a ne dvěma. Vztahy a

²⁰ Nguyen Ngoc Binh: Vietnamese poetry: The classical tradition
http://www.vietventures.com/vietnam_poetry_2.htm

²¹ <http://jbe.gold.ac.uk/5/phan981.htm>

²² Đinh Gia Khánh: Tổng tập Văn học Việt Nam. str. 464

²³ History of vietnamese buddhism. str. 91. Následující básně jsou překlady z angličtiny z této publikace.

žaly jsou ničím. Hřích, štěstí, správné a nesprávné, to vše je ničím. Prázdnota není důsledek, prázdnota je příčina...“²⁴ Další významy objasňují básně dvou bonzů:

Cúru Chǐ (11. stol)

Hluboce porozumět svému srdci znamená setrvat v tiché meditaci
Materializovat všechnu „pháp“ (dharmu) ve skutečné jevy
Vesmíry života a smrti a ty bez života, beze smrti povstávají z těchto jevů a jsou právě tak
nespočetné jako písky Gangy.
Byť vyplňují prázdnotu
Ve skutečnosti nemají formy
V celém nekonečném vesmíru není nic srovnatelné s vnitřním srdcem
A to je čiré ať je kdekoliv²⁵

Thường Chiếu (zemřel v roce 1203)

Lidské tělo existuje v tomto životě,
avšak srdce má podstatu Buddhy.
Svítí všude,
ale nikdo ho nevidí kvůli nesmírnosti a zatemněnosti²⁶

PRÁZDNOTA (Vô tông). V starém indickém buddhismu princip prázdnoty všech jevů zdůvodnil mnich Nágardžuna žijící kolem roku 200 n.l. v jižní Indii. V učení Madhjámiky, kterou založil, nachází pojitko mezi samsárou; světem strasti, ve kterém žijeme, a nirvánou právě v šúnjatě; prázdnotě. Není ale přesné hovořit o „prázdnotě“ ve smyslu „neexistence“ jde spíše o zpochybnění obecně přijímaných daností. Vlastnosti, které obvykle věcem připisujeme, jsou vzájemně podmíněny a tvoří řetězec závislostí. Nahlédnutím a následným překonáním tohoto principu dospíváme k „prázdnotě“ věcí.²⁷

²⁴ str. 143

²⁵ str. 143

²⁶ str. 144

²⁷ Horáková, Dita :*Sútra srdce ; Diamantová sútra*. str.8

Ve vietnamské literatuře je tento princip velmi častý. I král Lý Thái Tông přiznává:
„Vy jste nic a já jsem také nic.“

Bản Tĩnh (1100-1176)

Iluze já má původ v prázdnu
Jako obrazy v zrcadle
Když víš že nejsou ničím
Iluze já ukáže svou pravou podstatu²⁸

Jiné umělecké ztvárnění nacházíme u Minh Trího a Giac Hảie, dvou autorů žijících ve
12. století ze školy Wu Yen Tonga

Minh Trí

Vítr věje v korunách borovic
Měsíc svítí na hladiny vod
Není stínu, není obrazu
Podstata já je právě taková
Hledat ji je jako hledat ozvěnu v prázdnotě

Giac Hải

Přichází jaro; květiny a motýly tu dobu znají
Motýly letí, květy se smějí, všechno se stává v pravý čas.
Člověk musí vědět, že motýly i květy jsou iluzí
Nesmí se jimi zabývat
Vždyť proč si jich všímat?

Uvedené koncepty pochopitelně tematiku zdaleka nevyčerpávají, ale tím, že jsou tyto
klasické buddhistické témata ve starém Vietnamu tak časté jsou dokladem zenové

²⁸ Všechny tři básně v angličtině jsou v knize History of vietnamese buddhism. str. 141-142

autentičnosti autorů. Životy a dílo nejznámějších autorů; bonzů a jednoho panovníka, popisují následující stránky:

Đỗ Pháp Thuận (915 - 990) Pochází z desáté generace mnichů sekty Vinitaruciho.²⁹ Jako učedník bonze La Quý Ana žil v pagodě Cổ Sơn, provincie Thanh Hoá, později se stal poradcem panovníka Lê Đại Hành. Đỗ Pháp Thuận (není pravé jméno) je autorem pravděpodobně nejstarší dochované básně, „Quốc tộ“ (Naše země) z roku 981, jež je možná odpovědí na otázku panovníka. Měl být i autorem díla Bò Tát hiểu sám hồi vãn (Bóddhisattva rozumí nářkům(?)).³⁰ Kvality tohoto učence uznal i vedoucí čínské diplomatické mise Lý Giác.

Jeho učedníkem byl populární mnich čamské národnosti Ma Ha

Quốc tộ

Quốc tộ nhu đăng lạc
Nam thiên lý thái bình
Vô vi cư điện các
Xứ xứ tức đao binh
(253)³¹

*Pod plynoucími oblaky země šťastná je a pevná
Když jižní nebe se klidu a míru otevírá
V císařském paláci zavládlo ticho a nečinění
Války běsnění vystřídal klid zbraní v celé zemi*

(překlad Kateřina Nováková)

²⁹ tamtéž str. 101

³⁰ tamtéž str. 104

³¹ Pokud není uvedeno jinak, originály básní jsou převzaty z díla Đinh Gia Khánh: *Tổng tập Văn học Việt Nam* (Tập I). Hà Nội, Nhà Xuất Bản Học Xã Hội. 1980. Číslo v závorce určuje číslo strany.

Ngô Chân Lưu se narodil ve vesnici Cát Lợi, provincie Thanh Hoá, zemřel v roce 1011. Byl učedníkem bonze Vân Phonga z pagody Khai Quốc,³² poradcem krále Đinh Tiên Hoànga, později Lê Đại Hành. Podle čínských zápisů v roce 986 král Lê Đại Hành přijal dopis od Syna Nebes bez patřičných ceremonií (uklonit se, podržet dopis nad hlavou). Vymlouval se, že spadl z koně a poranil se. Aby celou záležitost chápanou jako urážlivý nedostatek úcty uhladil, nechal Ngô Chân Lưu napsat báseň Vương lang quy a věnoval ji vyslanci.

Ngô Chân Lưu je také znám pod pseudonymem **Khuông Việt**. Významně zasahoval do záležitostí dvora, proslavil se svými diplomatickými schopnosti. Za své služby obdržel titul Khuông Việt Đại sư a Tăng Thống. Zachovaly se dvě jeho básně. Vương lang quy je napsaná ve volnější formě cch' (viet.từ) typické pro čínskou poezii doby Sung (ve Vietnamu používána za dynastií Lê a Lý). Uplatňuje nestejně dlouhé verše.

Ngô Chân Lưu se zapsal do lidové slovesnosti jako vzor buddhistického hrdiny bojujícího za nezávislost země³³.

Vương lang quy

Tường quang, phong hảo, cầm phàm trương

Dao vọng thân tiên, phục đế hương.

Vạn trùng sơn thủy thiệp thương lang.

Cứu thiên quy lộ trường.

Tình thâm thiết !

Đối ly trường.

Phan luyện sứ tinh lang.

Nguyện tương thâm ý vị biên cương,

Phân minh tấu ngã hoàng.

(256)

³² History of Vietnamese buddhism str.101

³³ Podle Thiền Uyển Tập Anh se Ngô Chân Lưuovi ve snu zjevil bóddhisattva Vaitšravána a řekl mu, že byl pověřen Nebeským císařem aby chránil zem Vietů, načež požádal mnicha o pomoc. Když se Ngô Chân Lưu ráno vzbudil, uviděl vysoký strom, ze kterého vytesal podoby démonů, které viděl v doprovodu ducha. Když v roce 980 Sungové napadli Vietnam, úspěšně jim touto sochou naháněl strach.(History of Vietnamese Buddhism 108-109)

*Jako zed' kolem, jež udrží vetřelce
Místo, kde rozmlouvá s bohy král,
hluboce klaně se.
Zkušený, putuje rozlehlou zemí tisíců řek a vod
Cesty; jak zdají se dlouhé.
Však jaká to věc!
Pozvedni číši!
A vyříd' císaři, ty krutý vyslanče;
ze všech sil budeme bránit své hranice!*

Vạn Hạnh pocházel z provincie Hà Bắc, zemřel v roce 1018. Jeho rodové jméno bylo Nguyễn. Byl učedníkem bonze Lu Ônga žijícího v Gia Lâm (dnes Hanoj), jenž zemřel v roce 979. Patřil ke skupině sedmi bonzů, jež tvoří dvanáctou generaci učitelů Vinitaruciho školy.³⁴ Dopomohl na trůn Lý Công Uảnovi, králi Lý Thái Tổ a stal se jeho poradcem s titulem Nejvyšší buddhistický kněz. (Quốc sư). Zachovalo se pět jeho básní, hlavně ve formě kê a sâm³⁵.

Nejnámější je báseň Thị đệ tử (Ponaučení žákům)

Thị đệ tử

Thân như điện ảnh hữu hoàn vô.
Vạn mộc xuân vinh, thu hựu khô.
Nhậm vận thịnh suy vô bố úy,
Thịnh suy như lộ thảo đầu phô
(259)

*Člověk je jako stín, je tu a hned zas ne
Tisíc je stromů zelených,
na podzim každý z nich opadne.
Tak z čeho mít strach?
Vše dobré i vše nedobré
Je jak třpyt vody na stéble.*

³⁴ History of vietnamese buddhism str. 104

³⁵ sâm byla užívána u věšteb a proroctví

Viên Chiếu (Mai Trục) Žil v letech 990 až 1061. Pocházel z okresu Long Đàm u Hanoje byl synovcem královny Linh Câm, matky krále Lý Thanh Tônga.³⁶ Vyznával zen, odešel do hor a pak se vrátil do sídelného města Thăng Longu. Vysvětloval, do hloubky probíral principy zenu. Z děl se většina nedochovala. Dnes od něj máme část spisu Tham đồ hiểu quyết (Vysvětlení tajemství zenu žákům), koncipovaného jako veršované otázky a odpovědi. Druhé dílo Vô tật thị chúng (Tâm không), báseň ve formě kệ napsal těsně před smrtí. Podle Nguyen Tai Thua byl i autorem knihy Tán Viên Giác kinh.³⁷

Vô tật thị chúng

Thân như tường bích dĩ dôi thì,
Cử thể thông thông thực bất bi?
Nhược đạt tâm không vô sắc tướng,
sắc không ẩn hiện nhậm thôi di.

(282)

Člověk je jako zed', lehce se rozpadne.

Ach jaký žal, když nic nemá stání.

Vyprázdni srdce a vesmír hned pomine.

Bytí a nebytí; všechno se změní.

Lý Trường (Mãn giác, 1052 – 1096) prošel buddhistickou i konfuciánskou výchovou. Jeho otec byl vyslancem v Číně a působil i na vietnamském dvoře. Lý Trường hodně cestoval za vzděláním. Král Lý Nhân Tông ho měl ve veliké úctě a chodíval se za ním radit v duchovních i státních záležitostech. Po návratu z cest mu byla postavena nová dvorská pagoda. Zachovala se jen jedna báseň kệ kterou napsal před smrtí : Cáo tật thị chúng. (název pochází od Lê Quý Đôn). Patří k osmé generaci sekty Wu Yan Tonga³⁸

³⁶ History of vietnamese buddhism str. 119

³⁷ tamtéž str. 129 Viên Giác byli modlitby ignorované sektou Vinitaruciho popisující stezku rychlého osvícení jejich recitování mělo osvobození urychlit. Byl to výklad tří forem meditací, Samatha, Samapati, a Dhjána. tamtéž str.140

³⁸ History of vietnamese buddhism. str. 146

Cáo tật thị chúng

Xuân khứ bách hoa lạc,
Xuân đáo bách hoa khai.
Sự trục nhãn tiền quá,
Lão tòng đầu thượng lai.
Mạc vị xuân tàn hoa lạc tận,
Đình tiền tạc dạ nhất chi mai.

(285)

*Přijde jaro a s ním tisíc květů
Pak zmizí a květy s ním též.
Mé oči vidí věci přecházet
Má hlava kolik viděla let.
Boháčům dávají své dcery starci-
Nelituj, mladíku, rozkveté jiný květ.*

(Đương) Không Lộ. (zemřel v roce 1119). Narodil se v provincii Nam Hà, v chudé rybářské rodině. Stal se mnichem na popud přítele mnicha Giác Hải, poradce krále Lý Nhân Tông. Je představitelem nového prvků; mystiky a tantrismu (viet. mật tông). Zachovaly se dvě jeho básně: Ngôn hoài (Lítostivá vzpomínka) a Ngư nhàn (Zahálka starého rybáře), objevená až ve třicátých letech, avšak její autorství je sporné.

Ngư Nhàn

Vạn Lý thanh giang, vạn Lý thiên.
Nhất thôn tang giá, nhất thôn yên.
Ngư ông thụ trước vô nhân hoán
Quá ngộ tinh lai tuyết mãn thuyền

(380)

*Tisíc mil řek a tisíc mil oblohy,
V jedné vsi smutek je, ve druhé veselí
V poledne rybář sám v loďce se probírá
Bílá jak sníh zdá se za lodí hladina.*

Ngôn hoài

Trạch đắc long xà địa khả cư,
Dã tình chung nhật lạc vô dư
Hữu thời trực thượng cô phong đỉnh
Trường khiếu nhất thanh hàn thái hư
(378)

*Našel jsem místo, kde snoubí se had i drak
Ó sladký domove, tady chci pobývat!
Vyšplhám na vrchol a volám do dálky
Nehnutě klenou se nade mnou oblaky*

Lã Định Hương (zemřel v roce 1050) Žil ve vsi Chu Minh, provincie Bắc Giang.
Spolu s mnichem Bảo Hoà patřil mezi nejlepší následovníky učence Đa Bảo z pagody Kiến Sơ. Zachovala se jen jedna jeho báseň.

Chân dữ Huyền

Bản lai vô xứ sở
Xứ sở thị chân tông
Chân tông như thị huyện
Huyền hữu tức không không
(266)

*Bez místa původu je pravé učení
Protože pochází*

Jen z ryzí pravdy

Však pokud pravda je jen pouhým mámením

Pak dobro taky je.

A o to jasněji

ničím je nic

Lý Phật Mã (1000- 1054). Původním jménem Đức Chính. Byl synem krále Lý Thái Tó, vládl pod jménem Thái Tông. Měl prý velký zájem o blaho lidu, podporoval rozvoj obchodu a podnikání, zajímal se i o problémy v oblasti kultury. v roce 1042 vydal první vietnamský zákoník Hình thư. Zachovaly se dvě jeho básně:

**Gọi Bảo các thiền Lão
Hỏi về yếu chỉ đạo thiền.**

Bát nhã chân Vô tông
Nhân không, ngã diệc không
Quá, hiện vị tại lai Phật
Pháp tính bản tương đồng.
(269)

Skutečná moudrost je vědomí prázdnoty

Lidé nejsou nic, a nic, to jsem já

Buddhova minulost, přítomnost i budoucnost

Povahou věcí je stejnost.

Khen thiền sư Tì Ni đa lưu chi

Sáng tự lai Nam quốc.
Văn quân cử tập Thiền.
Ứng khai chư Phật tín,

Viễn hợp nhất tâm nguyên.
Kiểu Lãng Già nguyệt,
Phân phân Bát nhã liên.
Hà thời lâm diện kiến,
Tương dữ thoại trùng huyền.

(270)

*Poprvé přišel do Jižní země
Nekonečné prý má učitel poznání o čchanu
Umí prý proniknout až k jádru věci.
Objevit Buddhu.
Hluboce spojil se s původní duší.
Měsíc na hoře Lang Giang svítí jasně.
Sladce voní lotos moudrosti.
Moci se tak potkat,
Rozmlouvat spolu o daru tajemném*

Závěr

Zen zanechal ve vietnamské literatuře nepřehlédnutelné stopy. Vliv bonzů na státní dění sice po prvních staletích nezávislého státu slábl a původně věroučnou literaturu postupně vytlačila jiná témata, ale buddhismus jako součást soustavy „Tam giáo“ (Tří učení) formoval a dodnes formuje vietnamské myšlení a představy o světě v mnoha oblastech, literaturu nevyjímaje.

Kromě autorů, o kterých jsem se v této práci zmínil, se pochopitelně objevilo mnoho jiných skvělých talentů; Đạo Huệ, Nguyễn Học, Minh Trí, nebo mniška Diệu Nhân a další. Podrobnější rozbor jejich díla však jednak naráží na nedostatek kvalitních překladů a jednak by svým rozsahem přesáhl intence této práce.

Použita literatura:

- Nguyễn Khắc Viện: *Dejiny Vietnamu*. Bratislava, Pravda 1978
- Vasiljev Ivo: *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, Etnologický ústav AV ČR, 1999
- Huu Ngọc; Corrèze Francois: *Anthology of vietnamese popular literature*. Hanoi, Red river, 1984
- Nguyễn Văn Huyền: *The Ancient civilization of Vietnam*, The gioi, 1995
- Výbor z buddhistickýh suter*. Bratislava, CAD press, 1995
- Vietnamese studies č. 52; *Cultural problems*. Hanoi, Xunhasaba, 1978
- Vietnamese studies č. 56; *The confucian scholars in Vietnamese history*. Hanoi, Xunhasaba, 1982
- Nguyễn Tai Thu: *History of buddhism in Vietnam*. Social Sciences Publishing House, Hanoi, 1992
- Chuej Neng: *Tribunová sůtra šestého patriarchy*. Odeon, Praha, 1990. Překlad: Oldřich Král *Svetové náboženství*. Bratislava, Mladé letá, 1993
- Đinh Gia Khánh: *Tổng tập Văn học Việt Nam (Tập 1)*. Hà Nội, Nhà Xuất Bản Học Xã Hội. 1980.
- Đoàn Trung Con: *Phật học từ điển I-III*. Thành phố Hồ Chí Minh, Nhà Xuất Bản TP HCM, 1997
- Watts, Alan, W: *Cesta zenu*. Votobia, Olomouc, 1995
- Nguyễn Đăng Na: *Bí án của đoạn kết truyện Vô Ngôn Thông và việc giải mã bí án đó*. Inn.: Tạp chí văn học số 3. Hà Nội, CQ NC lý luận Phê bình Văn học. 1997
- Horáková, Dita : *Sůtra srdce ; Diamantová sůtra*. Praha, Argo-Brody, 1995.
- www :
- <http://mcel.pacifu.edu>
- www.saomai.org
- www.ciolek.com
- www.zenstudies.org
- <http://www.zen-buddhismus.cz/>
- www.quangduc.com
- www.internationalbuddhistmediatationctr.org
- www.paragonbook.com/pdf/Vietnam.pdf
- http://www.vietventures.com/vietnam_poetry_2.htm
- <http://here-and-now.org/buddrel/cuts.html>
- <http://www.vnnews.com/coci/0101/0115000c.htm>

Přílohy:

Slovník vybraných pojmů:

A Di Đà = buddha Amitábha, hlavní buddha v Západním ráji čisté země.

Át nan = Ánanda, jeden z prvních významných buddhistů

Ba Tiêu= Bašó (jap. mnich, autor)

bát nhã = prádžna (budd. moudrost)

bia= stéla

Bồ đề đạt ma= Bóddhidharma

bồ tát = bódhisattva

Cồ Đàm= Gótama

chân không = prázdnota, vakuum

đại tạng = Tripitaka (budd. kánon)

đại thừa / bắc tông = mahájána

đôn ngộ = koncept okamžitého osvícení z jižní Číny

Gia Ti La = Kapilavastu (otec Šakjamuniho)

hoa sen=(symbol)lotos

kệ/ già đà = gáthá

không vô= šúnjata(prázdnota)

la hán/ a la hán = arhat

Lăng già kinh= Lankavatára súra

liên hoa= hoa sen

mật tông= tantrismus

niết bàn/ niết bàn na/ nê hoàn/ nê bạn/diệt độ= nirvána (užívají se další synonyma; vô vi, atd.)

pháp = dharma

phật = Buddha

Quan Âm = bódhisattva Avalokitéšvára

sur chú = uchazeč

sur bác = mnich

sur ông = představený mnich

sur cụ = ctihodný mnich

tam kỳ phổ độ = Caodaismus- zvláštní vietnamská škola spojující principy křesťanství,

taoismu, buddhismu a dalších nauk.

tam quy = tam bảo

tam tạng= đại tạng

tăng (tăng già, tăng chúng) = sangha

tâm= srdce/duše

Tất đàm (Tất địa, Tất Đạt dạ) = Siddhártha (jméno historického Buddha)

thiền = zen

tiệm ngộ = škola pozvolného osvícení ze severní Číny

tiểu = mnich-student

tiểu thừa = nam tông = hinajána

tịnh độ tông= Škola čisté země Đạo Trang

Tỳ ni đa lưu chi = Vinitaruči

Văn thù = Mandžušrí (bódhisattva moudrosti)

Vô Ngôn Thông = Wu Jan Tong, Wu Jen chung

vô tông= không vô

vô vi= wu wej (princip „nerušeného plynutí“ z čínského taoismu)

Tři poklady= tam bảo: učitel, nauka, společenství mnichů (phật, pháp, tăng)

Tři světy= tam giới:

Dục giới= svět žádosti

Sắc giới= svět beztělesnosti

Vô sắc giới= svět žádostiprosté beztělesnosti

Tři vznešení= tam tôn:

Hiện tại = buddha přítomnosti; (Thích Ca Mâu Ni; Šákjamuni)

Quá khứ = buddha minulosti;(A di đà; Amitábha)

Vị lai = buddha budoucnosti; (Ri lạc/Di lạc; Maitréja)

Čtyři vznešené pravdy:

Khổ đế = 1. Pravda o strasti. (Veškeré bytí je strastné a neuspokojivé.)

Tập đế = 2. Pravda o vzniku utrpení. (Příčinou strasti je žádostivost po smyslových rozkoších.)

Diệt đế = 3. Pravda o zániku utrpení. (Strasti lze učinit konec odstraněním žádostivosti.)

Đạo đế = 4. Pravda o existenci cesty vedoucí k zániku utrpení (prostřednictvím osmidílné stezky.)

Osmidílná stezka:

chính kiến = správný/pravý názor

chính tư duy = správné myšlení

chính ngữ = správná řeč

chính nghiệp = správné jednání

chính mệnh = správný život

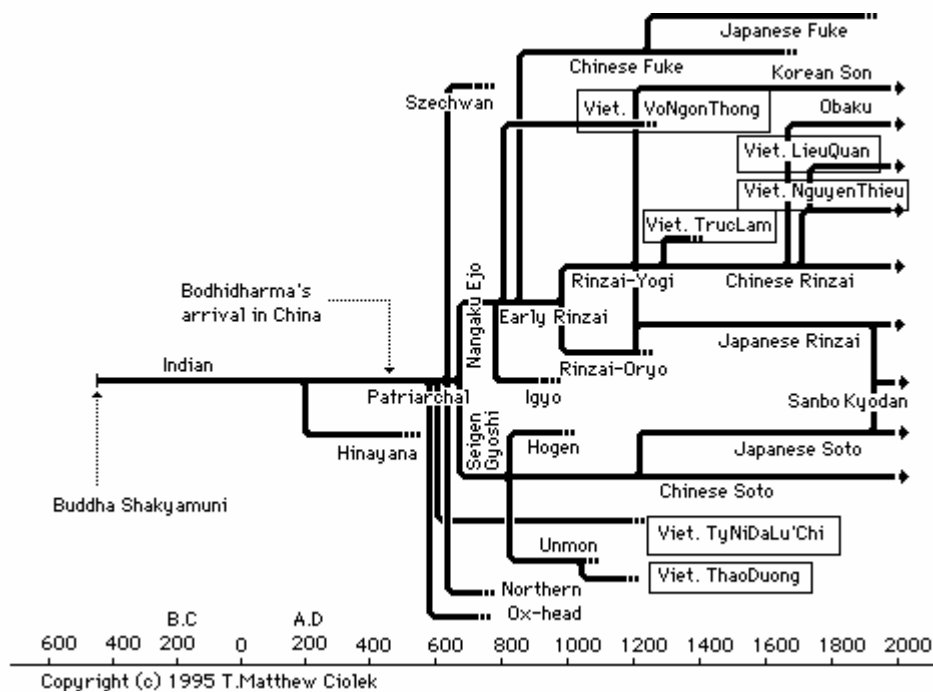
chính tinh tiến = správné snažení

chính niệm = správné uvědomění

chính định = správné soustředění

tabulka:

Rodokmen vietnamských buddhistických škol

zdroj: <http://www.ciolek.com/WWWVLPages/ZenPages/ZenSchools.html>